

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ПОЛАЦКІ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫ
МУЗЕЙ-ЗАПАВЕДНІК

*Да 390-годдзя
Сімяона Полацкага*

**СІМЯОН ПОЛАЦКІ:
СВЕТАПОРЯД,
ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЯ
І ЛІТАРАТУРНАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ**

Матэрыялы V Міжнароднай навуковай канферэнцыі
21–22 лістапада 2019 г.

Мінск
Нацыянальная бібліятэка Беларусі
2019

УДК 008(476)(092)(06) + 821.161'04.09(092)(06)
ББК 63.3(4Бей)51,8я431 + 83.3(2=411)5-8я431
С37

Укладальнік
С. В. Гаўрылава

Сімяон Полацкі: светапогляд, грамадска-палітычная і літаратурная дзейнасць : да 390-годдзя Сімяона Полацкага (матэрыялы V Міжнароднай навуковай канферэнцыі 21–22 лістапада 2019 г.). – Мінск : Нацыянальная бібліятэка Беларусі, 2019. – 242 с.
ISBN 978-985-7235-13-1

Зборнік змяшчае матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі, прысвечанай 390-годдзю Сімяона Полацкага, якая адбылася ў лістападзе 2019 г. у Нацыянальным Полацкім гісторыка-культурным музеі запаведніку.

УДК 008(476)(092)(06) + 821.161'04.09(092)(06)
ББК 63.3(4Бей)51,8я431 + 83.3(2=411)5-8я431

ISBN 978-985-7235-13-1

© Гаўрылава С. В., 2019
© Афармленне. Дзяржаўная ўстанова «Нацыянальная бібліятэка Беларусі», 2019

**«СЛОЎНІК ПАЛОНА-СЛАВЕНСКІ»
СІМЯОНА ПОЛАЦКАГА
І ФАРМІРАВАННЕ СЛАВІСТЫЧНАЙ КАЛЕКЦЫІ
УПСАЛЬСКАГА ЁНІВЕРСІТЭТА**

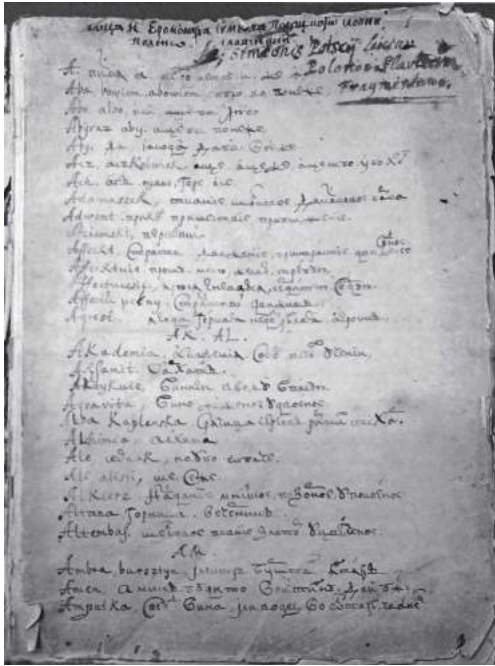
*Дзярновіч А.І.
(г. Мінск, Рэспубліка Беларусь)*

1. Слоўнік

У бібліятэцы Упсальскага ўніверсітэта (Швецыя) сярод адметнай сваім багатым зместам славістычнай калекцыі знаходзіцца рукапіс, вядомы як «Слоўнік палона-славенскі» Сімяона Полацкага [2]. Захаваўся толькі фрагмент рукапісу – 69 аркушаў, якія змяшчаюць матэрыялы на літары А – М.

На папяровай вокладцы рукапісу ўверсе маецца запіс карычневым атрамантам: «Simeinio Polocii Lex. Polon. Slavicum». Аўтарства таксама пазначана на першай старонцы рукапісу славянскай мовай: «Гѣтца иеромонаха Симеона Полоцкого словникъ полоно-славенскій». Ніжэй знаходзіцца лацінскі запіс: «Simeonis Poiscij Lexicon Polono-Slavicum Fragmentum» [2, арк. 1] (Мал. 1). Мяркуюцца, што гэты запіс зроблены рукой шведскага славіста другой паловы XVII ст. Юхана Спарвенфельда [8; 10, с. 29; 13]. Між тым даследчыкі творчай спадчыны Сімяона Полацкага адзначаюць, што паводле палеаграфічных характарыстык названы рукапіс не з'яўляецца аўтографам Сімяона [11, с. 278]. У такім разе тэкст мог быць перапісаны іншай асобай з арыгінала.

Паводле Сяргея Нікалаева, упсальскі рукапіс можа быць фрагментам больш поўнага лексікалагічнага твора «Лексикон языков полскаго и славенскаго скорого ради изобретения и уразумения, бывающыя в неведомых вещех и неискусства языков» (1670) [10, с. 28–30; 12].

Мал. 1. «Слоўнік палона-славенскі» [2, арк. 1]. Уверсе аўтограф Юхана Габрыэля Спарвенфельда: «Гтца иеромонаха Симеона Полоцкого Simeonis Poiscij Lexicon Polono-Slavicum Fragmentum»

Тэкст «Слоўніка» меў унутраную структуру, утвораную падзелам усяго слоўнікавага матэрыялу на раздзелы не толькі паводле першых літар слоў, але таксама словазлучэнняў. Такім чынам, у захаваным фрагменце рукапісу вылучаюцца наступныя раздзелы:

- [A];
- BA, BE, BI, BL, BO, BV¹, BY;
- CA, CH, CI, CK, CL², CM, CN, CO, CV, [CY], [CR];
- [D], BD [DO];
- F, FI, FO, FR, FV;
- G, GD, GE, GI, GJ, GM, GN, GO, GR, GV, GW, GZ;
- HA, HE, HI, HO, HV, HY;
- JA, JD, JE, JL, JM, JN, JO, JR, JS, JV;
- IW, IZ;

¹ Тут, як і надалей, у назвах раздзела «Слоўніка» пад літарай V паводле традыцыі сярэднявечнай лаціны маюць на ўвазе літару U.

² У гэтым выпадку: Si.

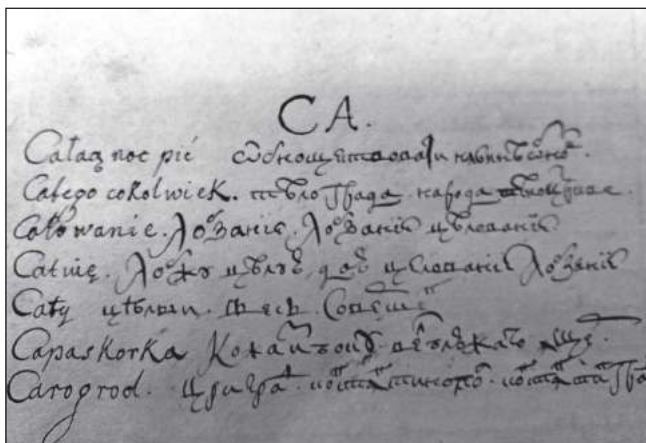

KA, KE, KI, KJ, KM, KN, KO, KR, KS, [K]L, KT, KV, KW;
JA;
LA, LI;
MA; [MI].

Як вынікае з тэксту «Слоўніка», раздзелы ўтвораны паводле частотнасці ўжывання слоў з адзначанымі першымі літарамі. Але падраздзелы могуць уключаць у сябе словы з больш шырокім колам літар, чым заяўлена. Напрыклад, у падраздзеле FI змешчаны словы на літары FE і FI, а ў падраздзеле LI – на літары LE і LI.

Таксама неаднародным уяўляецца склад лексічнага матэрыялу, бо перад намі не толькі слоўнік у строгім сэнсе гэтага слова. Падраздзел SA, напрыклад, пачынаецца фразай «Сагаа³ пос ріс» (Мал. 2). Такім чынам, «Слоўнік палона-славенскі» Сімяона Полацкага змяшчае ў сябе таксама і польска-славенскі размоўнік. Да таго ж, для забеспячэння камунікацыі абраны побытавая сітуацыі і фразы.

Падрабязнага аналізу патрабуе рукапіс з пункту гледжання моўнай ідэнтыфікацыі слоўнікавага матэрыялу. Напрыклад, у «Слоўніку» прыводзіцца словазлучэнне

Мал. 2. «Слоўнік палона-славенскі» [2, арк. 9]. Падраздзел SA

³ Так у тэксце.

«Lacinska mowa» і яе пераклад: «Латинская рѣч / мова» [2, арк. 60]. Слова «мова» не з’яўляецца ўласцівым для стара(царкоўна)-славянскай мовы, а належыць як раз да моўнага арэала, адкуль паходзіў Сімяон Полацкі. Беларуска-шведскі даследчык Андрэй Катлярчук нават дае вызначэнне гэтай працы як «польска-царкоўнаславянска-старабеларуска-расійскі слоўнік...» [6; 7]. Праблема дэфініцыі «Слоўніка» патрабуе далейшай распрацоўкі.

2. Carolina Rediviva

Арыгінал рукапісу «Слоўніка» захоўваецца ў галоўнай бібліятэцы Упсальскага ўніверсітэта, якая мае назву Carolina Rediviva. Назву бібліятэкі можна перакласці з лаціны як «Адроджаная Караліна» ў памяць пра стары будынак Academia Carolina, які функцыянаваў як універсітэцкая бібліятэка ў XVIII ст. і названы так у гонар каралёў – фундатараў універсітэта Карла IX, Карла XI і Карла XII. Сама ж бібліятэка была заснавана ў 1622 г. і з’яўляецца найстарэйшай і адной з найвялікшых у Швецыі. Сучасны будынак Carolina Rediviva (Мал. 3) быў збудаваны на працягу 1819–1841 гг. паводле праекта шведскага архітэктара Ка-

Мал. 3. Carolina Rediviva – галоўны будынак бібліятэкі Упсальскага ўніверсітэта

рла Фрэдрыка Сундвала (1754–1831). Менавіта ў *Carolina Rediviva* знаходзяцца зборы рэдкай кнігі і рукапісаў.

3. Юхан Спарвенфельд

Заснавальнікам славістычнай калекцыі бібліятэкі Упсальскага ўніверсітэта лічыцца шведскі лінгвіст, дыпламат, арыенталіст і саноўнік каралеўскага двара Юхан Габрыэль Спарвенфельд (Johan Gabriel Sparfwenfeldt, 1655–1727). Што важна для нашай тэмы, Ю. Спарвенфельд у маладосці сам наведваў заняткі ва Упсальскім універсітэце, дзе вывучаў права, гісторыю і мовы. На працягу 1674–1682 гг. Юхан падарожнічаў па Паўночнай Еўропе, паспеў пабываць у дацкім ваенным палоне, але таксама і папрацаваць у Ватыканскім таемным архіве.

У 1684 г. Ю. Спарвенфельд быў накіраваны ў складзе шведскага пасольства ў Маскву. Дзейнасць шведскага лінгвіста ў сталіцы Расіі была адметная тым, што Юхан вёў дзённік пасольства і праводзіў лексікалагічныя даследаванні. Фактычна ж ён быў у Маскве каралеўскім стыпендыятам. У далейшым, агулам на працягу 20 гадоў, шведскі навуковец будзе працягваць сваю лексікалагічную працу, вынікам якой стане падрыхтоўка ім фундаментальнага «*Lexicon Slavonic*».

Калі ж у 1686 г. закончылася місія шведскага пасольства ў Маскве, Спарвенфельд атрымаў дазвол на знаходжанне ў Расіі яшчэ на працягу аднаго года, падчас якога працягнуў свае бібліяграфічныя пошукі, а таксама даследаванні ў галіне батанікі. Пасля вяртання ў Швецыю ў 1687 г. даследчык і дыпламат прадставіў каралю даклад пра эканамічнае і ваеннае становішча Расіі. Менавіта падчас знаходжання ў Маскве Ю. Спарвенфельд мог атрымаць рукапіс «Слоўніка палона-славенскага» Сімяона Полацкага. Але не ад самога аўтара, бо багаслоў і драматург памёр у 1680 г., яшчэ да прыезду ў Маскву шведскага лінгвіста.

Мал. 4. Юхан Габрыэль Спарвенфельд. Гравюра паводле партрэта пачатку XVIII ст., выкананага мастаком Лукасам фон Брэдам (1676–1752)

Ужо ў 1689 г. Ю. Спарвенфельд накіраваўся ў новае падарожжа па Еўропе. Гэтым разам у яго была новая задача, пастаўленая каралеўскім дваром, – давесці шведскае паходжанне легендарных готаў. Пасля вяртання ў Швецыю ў 1694 г.

Ю. Спарвенфельд атрымаў ад караля Карла XI прыдворную пасаду цырымоніймайстра (Мал. 4).

Але да расійскай тэматыкі Ю. Спарвенфельд вярнецца даволі хутка. 5 красавіка 1697 г. памірае кароль Карл XI – заступнік і патрон даследчыка. З гэтай сумнай нагоды Юхан Спарвенфельд піша прамову, якая была агучана ў Стакгольме 24 лістапада 1697 г. на мемарыяльнай цырымоніі перанясення рэшткаў манарха ў крыпту-пахавальню шведскіх каралёў. Для нашай тэмы важна, што мовай гэтай прамовы была расійская. Хуткім часам тэкст быў апублікаваны, але лацінскім шрыфтам. Поўны тытул апублікаванай элегічнай прамовы выглядаў наступным чынам: «Placzewnaja recz na pogrebenie togho prez segho welemozneiszago i wysokorozdennagho knjazja i ghossudarja Karolusa odinatsetogho swidskich, gothskich i wandalskich (i proczaja) korola, slavnagho, blaghogowennagho i milostiwagho naszego ghossudaja, nynjeze u bogha spasennagho. Kogda jegho korolewskogo weliczestwa ot duszi ostawlennoe tje-lo, s podobajuszczjusae korolewskoju scestju, i serserdecznym

Мал. 5. Тытульны аркуш прамовы Юхана Габрыэля Спарвенфельда «Placzewnaja recz na pogrebenie Karolusa XI» (1697)

wsich poddanych rydaniem byst pogrebenno w Stokolnje dwatset-scetwertago nowembra ljeta ot woploszczenia bogha slowa 1697» (Мал. 5).

Для славістаў «Placzewnaja recz» з’яўляецца вельмі каштоўным помнікам, бо яна ўяўляе сабой транскры-

пцыю расійскай мовы канца XVII ст. і, адначасова, ёсць узорам паэзіі таго часу [4]. Для гісторыкаў гэты дакумент прасвятляе адносіны шведскай кароны і яе расійскамоўных падданных, якіх пасля Стаўбцоўскага міру 1618 г. з Расіяй стала даволі шмат у межах шведскай кароны. Мяркуецца, што місіяй гэтай прамовы было падвышэнне лаяльнасці да шведскай улады з боку расійскамоўных жыхароў Інгерманланды [3; 18]. Гісторыя з публікацыяй «Placzewnaja recz» сведчыць пра моўныя кампетэнцыі Юхана Габрыэля Спарвенфельда.

4. Вывучэнне калекцыі

Амаль два стагоддзі славістычная калекцыя бібліятэкі Упсальскага ўніверсітэта заставалася фактам унутранага ўніверсітэцкага жыцця. Зрабіць гэту калекцыю даступнай шырокай навуковай грамадскасці дазволіў каталог калекцыі, падрыхтаваны ў 1918 г. расійскім багасловам і гісторыкам царквы Мікалаем Глубакоўскім (1863–1937) (Мал. 6). У 1918 г. М. Глубакоўскі чытаў лекцыі ў Стак-

Мал. 6.
Мікалай Глубакоўскі
(1863–1937).
Здымак 28 сакавіка
1910 г. [14]

гольмскім універсітэце, але на працягу кастрычніка – лістапада прыезджаў у г. Упсала, дзе і падрыхтаваў свой каталог, які стаў базай для вывучэння калекцыі [11, с. 266–283]:

«Описание “славянских” рукописей, хранящихся в Королевской библиотеке Упсальского Университета, составленное профессором Петроградской Духовной Академии Николаем Глубоковским в октябре – ноябре 1918 года» [15].

Валоданне славянскімі мовамі і веданне кірылічнай палеаграфіі спрыялі М. Глубакоўскаму ў гэтай працы. Ужо ў наступны 1919 г. каталог Глубакоўскага быў перакладзены на французскую мову:

«Catalogue des manuscrits slaves de la Bibliotheque de l'Universite Royale d'Upsal par N.N. Gloubokovski, professeur de l'Academie Ecclesiastique de Petrograde. Traduit de russe en francais, avec des commentaires detaillles et des supplements d'apres les etudes de l'original, par Alexandre de Roubetz. 1919».

Трэба адзначыць, што ў бібліятэцы Упсальскага ўніверсітэта захоўваецца таксама значная колькасць «палонікі» – рукапісаў і выданняў па-польску і па гісторыі Польшчы. Іх апісанне падрыхтаваў Юзаф Трыпуцька (1910–1983) [15]. Гэты шведскі славіст паходзіў з Вілейскага павета і навучаўся ў Віленскім універсітэце.

Ужо ў 1970–1980-х гг. спадчыну Ю. Спарвенфельда і славістычную калекцыю Упсалы вывучала шведская славістка Ула Біргегард, якая падрыхтавала да выдання шматтомны «Lexicon Slavonicum» Юхана Спарвенфельда [19]. А ў сваёй манаграфіі пра ўнёсак Спарвенфельда ў славістычную лексікаграфію XVII ст. Ула Біргегард апублікавала таксама рукапіс «Слоўніка палона-славенскага» [16].

На сённяшні дзень, па выніках даследаванняў, можна сцвярджаць, што Юхан Спарвенфельд падчас працы над «Lexicon Slavonicum» выкарыстоўваў «Слоўнік палона-славенскі», а таксама іншыя рукапісы, прывезеныя з Масквы [1; 17]. Так і не зразумела, ад каго шведскі лінгвіст мог атрымаць рукапіс «Слоўніка». Таксама няма сведчанняў таго, што Ю. Спарвенфельд мог атрымаць рукапіс ад маскоўскага кніжніка Сільвестра Мядзведзева (1641–1691), які быў вучнем Сімяона Полацкага. Гэта меркаванне было агучана расійскай даследчыцай Лідзіяй Сазонавай у Полацку ў лістападзе 2009 г. падчас дыскусіі на канферэнцыі «Сімяон Полацкі: светапогляд, грамадска-палітычная і літаратурная дзейнасць» [5].

Гэта ж канферэнцыя 2009 г. была адзначана адной цікавай падзеяй – дэманстрацыяй электроннай копіі «Слоўніка палона-славенскага» [9], якую Нацыянальны Полацкі гісторыка-культурны музей-запаведнік набыў у бібліятэкі Упсальскага ўніверсітэта. Гэта копія даступная для агляду праз інфакіёск у Музеі беларускага кнігадрукавання.

Нягледзячы на такую даступнасць «Слоўніка палона-славенскага», можна сцвярджаць, што даследаванне гэтага рукапісу не скончана, гісторыя яго паходжання цалкам не высветлена, і нас яшчэ могуць чакаць навуковыя сюрпрызы.

ЛІТАРАТУРА

1. **Алексеев, А. А.** [Рэцэнзія] / А. А. Алексеев. – Рец. на кн.: Ковтун, Л. С. Азбуковники XVI–XVII вв.: старшая разновидность. / Л. С. Ковтун – Ленинград, 1989.

2. **Бібліятэка** Упсальскага ўніверсітэта. – Slav. 61. Слоўнік палона-славенскі Сімона Полацкага.

3. **Биргегорд, У.** Соображения о русском языке в письменном наследии И. Г. Спарвенфельда / У. Биргегорд // Доломоновский период русского литературного языка : материалы конференции в Фагерудде, 20–25 мая 1989 г. – Stockholm, 1992. – С. 41–59. – (Slavica Suecana, Series B, Studies, Vol. 1).

4. **Быкова, Т. А.** К истории русского тонического стихосложения (Неизвестное произведение И. Г. Спарвенфельда) / Т. А. Быкова // XVIII век : сб. ст. и материалов / АН СССР, ИРЛИ (Пушкинский Дом) ; отв. ред. П. Н. Берков. – Москва ; Ленинград : Изд-во АН СССР, 1958. – Вып. 3. – С. 449–453.

5. **Джумантаева, Т. А.** К вопросу о присутствии Симеона Полоцкого в культурном пространстве города (по материалам конференции «Симеон Полоцкий: мировоззрение, общественно-политическая и литературная деятельность») / Т. А. Джумантаева // Государство, религия, церковь в России и за рубежом. – 2010. – Т. 1. – С. 208.

6. **Катлярчук, А.** Польска-царкоўнаславянскі слоўнік Сімяона Полацкага ў зборах Carolina Rediviva / А. Катлярчук // Кантакты і дыялогі. – 2001. – № 6. – С. 31–32.

7. **Катлярчук, А.** Швэды ў гісторыі і культуры беларусаў / А. Катлярчук. – Мінск : Энцыклапедыкс, 2002. – С. 160.

8. **Мыльников, А. С.** Об истоках становления славяноведения в России: К вопросу об изучении «предыстории» славистики / А. С. Мыльников // Историографические исследования по славяноведению и балканистике. – Москва, 1984. – С. 34.

9. **Нацыянальны** Полацкі гісторыка-культурны музей-запаведнік. – НВ 00642. Рукапіс Лексікона Сімяона Полацкага.

10. **Николаев, С.** Польско-русские литературные связи XVI–XVIII вв. : библиографические материалы / С. Николаев. – Санкт-Петербург, 2008.

11. **Робинсон, М. А.** Судьба составленного Н. Н. Глубоковским описания рукописных и старопечатных книг из библиотеки Упсальского университета / М. А. Робинсон, Л. И. Сазонова // Славянский альманах: 2011. – Москва : Индрик, 2012. – Спас. 3.

12. **Российский** государственный архив древних актов. – Ф. 381. № 1792. 472 л.

13. **Сазонова, Л. И.** Литературная культура России : раннее Новое время / Л. И. Сазонова . – Москва, 2006. – С. 56.

14. **Цэнтральны** дзяржаўны архіў Балгарыі. – Ф. 1318К «Патриарх Кирил Български». Воп. 1. № 5899. – Арк. 1.

15. **Bibl.** ark. M 40 r: 2. Glubokovskij. Opisanie slavjanskich rukopisej.

16. **Birgegard, U.** Johan Gabriel Sparwenfeld and the Lexicon Slavonicum: His Contribution to 17th Century Slavonic Lexicography / U. Birgegard. – Uppsala, 1985. – P. 51–54.

17. **Birgegard, U.** Johan Gabriel Sparwenfeld and the lexicon Slavonicum: his contribution to the 17th century Slavonic lexicography. Sparwenfeld J. G. Lexicon / U. Birgegard // Вопросы языкознания. – 1993. – № 1. – С. 149–150.

18. **Birgegard, U.** Plcevnaja rec' po Karlu XI-omu na ruskom jazyke / U. Birgegard // Podobajet' pamet' s'tvoriti : essays to the memory of Anders Sjdberg / ed. by Per Ambrosiani, Barbro Nilsson, Lars Steensland. – Stockholm : Almqvist & Wiksell International, 1995. – P. 25–37. – (Stockholm Slavic Studies, 24, 1995).

19. **Sparwenfeld, J. G.** Lexicon Slavonicum / J. G. Sparwenfeld ; ed. and commented by Birgegard U. V. – Uppsala, 1987–1992. – V. I–V.

20. **Trypucko, J.** Polonica vetera Upsaliensia : catalogue des imprimes polonais ou concernant la Pologne des XVe, XVIe, XVIIe et XVIIIe siecles conserves a la Bibliotheque de l'universite royale d'Upsala / Jyzef Trypujzko. – Uppsala, 1958. – (Acta Bibliothecae R. Universitatis Upsaliensis, V. 13.)

Змест

БАРОЎКА В. Ю.

Эстэтычная мемарыялізацыя асобы Сімяона Полацкага ў творах беларускіх паэтаў другой паловы XX – пачатку XXI ст. 5

БОЖКО Т. В.

Фунеральны латыноязычны панегирик XVII в. как средство репрезентации и трансляции символического капитала 15

ГАЛУБОВІЧ В. У.

Антоні Сялява vs полацкія мяшчане: абставіны і верагоднасць гісторыі замаху на жыццё архіепіскапа ў 1633 г. 29

ГАЎРЫЛАВА С. В.

Музей-бібліятэка Сімяона Полацкага як унікальная мемарыяльная прастора..... 43

ДЗЕНІСЕНКА А. П.

Выданні па гісторыі Полацка XVI–XX стст. «Miesięcznik Połocki» ў фондах аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў ЦНБ НАН Беларусі..... 48

ДЗЯРНОВІЧ А. І.

«Слоўнік палона-славенскі» Сімяона Полацкага і фармаванне славістычнай калекцыі Упсальскага ўніверсітэта 61

ДИЛИГУЛ Е. С.

Сказание о Тихвинской иконе Богоматери в творчестве Симеона Полоцкого..... 72

ЖУКОВ А. Е.

Еще раз к вопросу об исторических обстоятельствах создания Супрасльского сборника 1507 г. 79

ЗВОНАРЁВА Л. У.

Европейские авторитеты в ранней поэзии Симеона Полоцкого..... 95

ИГНАТОВ В. К.

Творчество Симеона Полоцкого в контексте европейской культуры эпохи барокко..... 106

КАЛЕЧИЦ И. Л.

Граффити полоцкой Спасо-Преображенской церкви «периода переосвящения» (1656–1667)..... 123

КОМЛІК М. А. Чалавек іншай веры ў мемуарах Мікалая Крыштофа Радзівіла і Саламеі Пільштыновай	133
КОЦ А. Л. Пабудова першай паловы XVII ст. з раскопак 2016 г. на Верхнім замку ў Полацку	140
ЛЯВОНЕНКА Г. Ю. Вобраз старога чалавека ў творы Яна Пратасовіча «Konterfet człowieka starego»	152
МАГАЛІНСКІ І. У. Тэхналогія вытворчасці полацкіх ювеліраў XVII ст.	159
ПРЕОБРАЖЕНСКАЯ А. А. Источники проповедей Симеона Полоцкого: перевод, пересказ, адаптация	166
РАКИТЯНСКИЙ А. Т. Симеон Полоцкий (1629–1680) и книжность середины XVII в.	179
САНДАЛАВА Т. А. Коды ў паэтычных эксперыментах Сімяона Полацкага	186
СМИРНОВА Е. А. Евангелие Василия Тяпинского	201
ТРИФОНОВА Н. Я. Полоцк в русско-белорусских культурных связях второй половины XVII в.	214
ФІЛІМОНАВА В. А. Беларускія лаціна-польскія выданні XIX ст. у фондах Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка	218
ЧАРАЎКО В. У. Асаблівасці пахавальнай практыкі насельніцтва Полацка ў XVII ст.	228
Звесткі аб аўтарах	238